

TÜRKİYE NASIL KURTARILABİLİR ?

DAYANAK NOKTASI

Sosyal hayatımızın sağlam bir temele dayanmadığını ve bunun nedenini "Science Sociale" çoktan beri bulmuş ve ondan doğan "Sosyal Öğreti" (1)'mizin hareket noktası, işte bu ana gerçeğin savunulması olmuştur. Başımızda kopan şu son gürültüden sonra artık herkes görmeğe, anlamağa başladı ki, ne özel hayatımız, ne de yönetimsel hayatımız... hiç birinin gerçek bir dayanak noktası yokmuş. Halk, partiler, hükümet... hep temelsiz, köksüz, bütünüyle başıboş bir hayat yaşıyorlar. Bir kasırga ile savrulan yapraklar gibi düştüğümüz boşluklar içinde yapışacak, tutunacak bir yer arıyor; ama hiç bir şey bulamıyoruz. Oysa bizi kurtaracak dayanak, içimizde ve gözümüzün önünde duruyor. Dün, bu kurtuluş yolunu, bu çıkış kapısını göremeyen, görmek istemeyen gözlerimiz, bugün Avrupa'dan kovulduğumuzu, yarın da Asya'dan kovulacağımızı çok iyi görüyor; ama dayanak noktası üzerinde yine de en küçük bir fikrimiz yok.

Yalnız doğru yolda yürüyenler - göğüs gerilecek güçlükler ne kadar büyük olursa olsun - umutsuzluğu önlerinde değil arkalarında görmeğe alışırlar; öyleyse biz de umutsuzluğa kapılmıyor ve dayanak noktasını yeniden göstermeğe çalışıyoruz.

Önceki dönemin otuz yıllık gelişigüzel yönetimine karşı sosyal çevremizden birbirine hiç de benzemeyen iki tepki akım doğmuştu: Bunlardan birincisi genel kuramlar (2), tek yönlü kanılardan; ikincisi ise bilimsel çözümler, sosyal yasalardan çıkıyordu. İlk tepkiyi doğuran ve baskı rejiminin bütün sorumluluğunu bir kişiye yüklemek isteyen "İttihat ve Terakki" anlayışı, "Mutlakiyet" yerine "Meşrutiyet" in, yani yönetim erkinin şu veya bu türünün savunulmasını her sorunun çözüm yolu sanmış; şekli doğuran temeli kavramak gereğini, siyasal baskının doğrudan doğruya toplumsal ha-

(1) Meslek-i içtimai, (2) Teori. (Çevirenin notu).

yatımızın güçsüzlüğünden ileri geldiğini - meydana gelmesine çalıştığımız bilimsel akımın kanıtlarına rağmen - sezmek bile istememişti. Bu yanlış görüş noktası, "ıslahat" adına yalnız çıkarıcı siyasal tutkuların yayılmasına yol açarak, Türkiye'ye "meşrutiyet" adı altında eski dönemin en kötü günlerini zaman zaman arattırarak kadar acıklı bir ezgiler ve yıkıntılar dönemi daha yaşatıyor. Sosyal hastalığımız bilimsel açıdan belirlenmedikçe de "ıslahat" adına öne sürülecek fikirlerin hepsi, bu yanlış, aldatıcı ve yıkıcı görüşleri çoğaltacak; ve bunları uygulayan devlet adamları veya siyasal partiler - çok iyi niyetli de olsalar - ülkenin çöküşünü hızlandırmaktan başka bir şey yapmış olmayacaklar. |

Bu yüzdendir ki, Yıldız zorbalığına karşı ikinci tepkiyi yaratan "Teşebbüs ü şahsî ve Adem-i Merkezîyet-i İdarî Cemiyeti" bütünüyle kuramsal (teorik) ve olumsuz karşı koyuşlarda zarardan başka bir şey görmediği için; sosyal örgütümüzün kökünden çözümlenmesinin, özel ve yönetsel hayatımızı iş göremez bir duruma sokan hastalığın belirlenmesinin kesin olarak gerektiğini anlamış ve yayınlarının temelini "Science Sociale"e dayandırmaya çalışmıştı. Bilim; olayları birbirine bağlayan ilişkileri ve bunları yöneten yasaları bulmak ve böylelikle doğurdıkları gelecek hakkında çıkarımlarda bulunmaktır. Eğer "Meşrutiyet"den önceki derneğimizin görüşlerini yayan "Terâkî"lerle, "Meşrutiyet"den sonra aynı öğretinin savunucusu olan "İzah"ların sorunlarını "İttihat ve Terakî" yayınlarıyla karşılaştırma çabasına katlanabilseydik; ilkinde geleceğin, yani bugünkü çöküntünün yıllarca önce görüldüğünü, ikincisinde ise sorunların yalnız günümüzüne düşünülmüş olduğunu ve en yakın bir geleceğin bile söz konusu edilmediğini kolayca anlardık. Ama bu yayınlardaki buluşlar, soyut "Science Sociale" yoluyla elde edildiği ve geleceğin kurtarılması, onun bulduğu apaçık gerçeklere dayanmakla mümkün olacağı için, çok önemli bir sorun olan "ıslahat" sorununda tutulması gereken ana doğrultunun programını çizmeden önce, buna temel olan "Science Sociale"nin mevkiini kısaca belirtmeye çalışmak gerekir.

1 — "SCIENCE SOCIALE"

Bugün, bizde de, sosyal konularla ilgili birçok makaleler ve bir takım kitaplar yayınlanmaya başladıysa da bunların hiç birinde "Science Sociale" a gerekli yerin verilmediğini görüyoruz. Soyut kavramlar ve hayal ürünleriyle dolu bir sosyal felsefe özelliği

taşıyan “sosyoloji”yle, fizik ve kimya kadar olumlu bir bilgi dalı haline alan “Science Sociale”in karıştırılması, bu ikincisinin bizde hiç de tanınmamış olduğunu açıkça gösteriyor. Gerçekten, “Science Sociale” adına yalnız Edmond Demolins’in bir iki kitabından söz edivermenin ve hiç de ilgileri bulunmadığı halde, o kitaplarla birlikte, diğer sosyal ve ekonomik yapıtları saymanın “Science Sociale”i tanımak ve tanıtmak olmadığı apaçıktır.

Oysa, kendine özgü yöntemiyle sosyal sorunları çözümlenmede başarı gösteren ortada yalnız bir Science Sociale var. Bunu bilmek, zamanımızı en gerekli ve en değerli bir şekilde kazanmak olacaktır.

★

Herkes görüyor ki; bugünkü bilimler deney ve gözlem yönteminin doğuyor. Bu bilimlerden bir kısmı yalnız gözleme, bir kısmı da her ikisine birden dayanmakta. Science Sociale’i yaratan, gözlem yöntemidir. Gözlem, özel bir çözümlenme yöntemine sahip olduğunda, başlı başına bir olumlu bilgi dalı doğurabiliyor. Ama bilimsel gözlemler, sıradan gözlemlerle karıştırılmamalı. Belirli bir konuyla ilgili gözlemlerin bilimsel olabilmesi için, o konuyu meydana getiren olayları ortalama olarak değil, kökten kavrayacak bir çözümlenme yöntemi edinmek gerekli. Bu türlü bir yöntemle sahip olmaktan doğacak buluşlar, aynı yönde yürüyerek çoğalmakla bir sınıflama, bir bileşim yaratıyor. Bu sınıflama ve bileşimlerle de bir bilimin temeli atılmış oluyor. “Sosyoloji” ise toplumsal olayları yalnız genel ve ortalama olarak ve ister istemez ancak yüzeysel kavradığı için uğraştığı sorunların hiç de derinine inemiyor. “Mensup”larının bu alanda gerçek bir bilim kurabilmeleri için, salt sosyal, yani özel ve köklü bir görüş noktasından kavramaları gereken sorunlara psikoloji, hukuk, ekonomi, ahlak, felsefe ve tarih gibi çeşitli bir genel görüş noktalarından bakıyor ve böylelikle birinin başladığı çalışmaya bir başkası devam edemiyor. Demek ki, “sosyoloji” adıyla çıkan yayınlarda ne köklü bir çözümlenme var, ne de verimli bir gidış..

Köklü bir çözümlenme yok, çünkü hukuk, ekonomi, ahlak gibi sosyal görünüşler sosyal yapıya göre değişen bir takım hallerdir. Demek ki, bunlar sosyal yapıyı değil, tersine sosyal yapı bunları doğuruyor. Her sosyal biçime göre başka başka olan ve bu yüzde bir sonuç sayılması gereken olayları, doğurucu nedenler sanan “sosyoloji”; doğal olarak, sosyal hayattaki korkunç ayrımları yaratan temel yapıyı göremiyor ve bunları açımlayacak bir çözümlenme yöntemi

minden de yoksun bulunuyor... Bilimsel gözlemlerle sosyal buluşları doğuran böyle bir ana çözümleme yönteminin olmayışı yüzünden de, her sosyolog kendi görüş noktasına göre çalışan bir yazar oluyor. Bu koşullar altında bilim yerine ancak bir anarşi doğabilir.

Aşağı yukarı on yıl önceydi; şimdi yokluğundan acı duyduğumuz yurtdaşlarımızdan biri şu sözleri söylüyordu: "Gariptir, okuduğum sosyolojiyle ilgili kitapların hiç biri ötekine benzemiyor. Spencer, Charles Letourneau, Tarde, Durkheim, Gustave Lebon gibi yazarlar sosyal sorunlara değişik yönlerden bakmışlar ve değişik sonuçlara ulaşmışlar. Bu durum beni, sosyolojiyle ilgili yapıtlar üzerinde şüpheye düşürdü." Böyle eleştirici bir okuyucu karşısında bulunmak ne büyük bir mutluluktur. Gerçekten, içlerinde yüzyılımızın en ünlü yazarlarınınkiler de bulunduğu halde, bu kitaplar olsa olsa belirsiz ve bütünüyle kısır bir sosyal felsefe adını taşıyabilirler. Ama hiç bir zaman gerçek bir bilim, bir toplum bilimi ortaya koyamazlar, nasıl ki koyamadılar (1).

Herkes bilir ki "Tabiat bilimi"nin zooloji, botanik ve minero-loji bölümleri, bu konularla ilgili çözümleme ve sınıflamalarla bir bilim adını kazanabilmişlerdir. Bir bitki veya hayvan sınıflaması yokken, apaçıktır ki; botanik ve zooloji sorunları da olumlu bir bilgi dalı halini alamamıştı. İşte insanlığın bilimsel bir sosyal sınıflamasına sahip olmayan "sosyoloji", Tabiat biliminin Cuvier'den önceki durumunu andırıyor. Ama "sosyoloji"ye bağlı olanlar, aldatıcı bir düştten başka bir şey olmayan bilimlerinin peşinden koşar ve böylece kendi hayatlarıyla birlikte başkalarının zamanlarını da yok yere harcarlarken, beri yanda sessizce doğan koskoca bir bilim, gerçek "Science Sociale", buluşlarını sürekli olarak ve birbiri ardınca geliştiriyor.

Doğuşunu üç büyük düşünüre; Le Play, Henri de Tourville, Edmond Demolins'e borçlu olan Science Sociale (2), insan kurumlarını sosyal bakımdan çözümleyebilmek için, kendi sosyal yöntemine dayanarak ve yalnızca karmaşığa doğru çeşitli sosyal sınıflarla ilgili olarak meydana getirdiği monografiler yardımıyla kuruldu. Aşağı yukarı seksen yıldan beri, aynı okula bağlı bilim adamlarının, çeşitli toplumlarda aynı yöntemle meydana getirdikleri çözümlerden (3)

(1) Özellikle Science Sociale ile Durkheim okulu arasındaki temel ayrımı ve ikincisinin ilkinin ne yolda yaklaşmak zorunda kaldığını görmek için Science Sociale dergisininin 100 ve 101. sayısının 59. sayfasına bak.

(2) Cours de Methode de Science Sociale: Par Paul Descamps.

(3) La Science Sociale, 56 Jakob, Paris, Revue Mensuelle.

Edmond Demolins'in o eşsiz bilimsel dehasıyla çıkardığı bir sınıflama (1); bu büyük ve gittikçe olgunlaşan sosyal bileşim aracılığıyla, insanlık, özel ve yönetsel hayatı içinde, kendisine biricik önderlik edebilecek ve böylelikle diğer bilimlerin bütününe çevresinde toplayacak bir merkez bilimi, en gerekli ve en değerli bir dayanağı elde etmiş oluyor. Bu sosyal sınıflamayı tanımak, ulusların her birinin hangi yapıya ne derecede bağlı olduğunu bilmek demektir. Zaten Tabiat biliminde de sınıflama sorunu bir yapı sorunu değil midir?

Madensel, bitkisel, hayvansal... hangi dünyayı sınıflamaya kalkışsanız, bu sınıflamanın dayanacağı büyük yapıları, yani çeşitli doğrultular izleyen ana evrim çizgilerini bulmak zorunda kalırsınız. Demek ki, her sınıflamanın temeli bir yapı sorunu oluyor. Örneğin Tabiat bilimi üzerinde çok yüzeyden bir bilgi ile adını öğrendiğimiz bir hayvanın halkalılar veya memeliler sınıfına bağlı olduğu söylenince gözümüzün önüne hemen özel bir yapı, bir takım temel özellikler gelir. Science Sociale yardımıyla da, doğrudan doğruya görmediğimiz, tanımadığımız bir ülkenin bütüncü veya bireyci yapılarından hangisine bağlı olduğu bilinince, gözümüzün önüne hemen ana çizgileri bakımından belirli bir geçim yolu ve bir takım temel özellikler geliyor. Bir memeli hayvan, bir halkalıdan anatomik yapısı bakımından nasıl ayrılıyorsa, bütüncü bir toplum da bireyci bir toplumdaki sosyal yapısı bakımından öyle ayrılıyor. Yalnız bir anatomik yapının, kendisinden büsbütün ayrı diğer bir anatomik yapıya dönüşmesi imkânsız olduğu halde; bir sosyal yapıdan - gerekli koşullar altında - diğer bir sosyal yapıya geçmek, tersine pek mümkün. Şimdi bitkiler veya hayvanlardan hangi örneğin hangi "...gil"lere, hangi sınıfa bağlı olduğunu gösterecek bir bilimin yararını, hattâ gerekliliğini onaylamada bir an bile duraksamayan aydın kafalar, nasıl olur da bu kadar çeşitli ve değişik insan toplumlarının sosyal özellikleri bakımından hangi yapıya ve o yapının hangi sınıfına bağlı olduklarını gösterecek bir bilimi gereksiz sayarlar? Evrende hangi sorunu biraz kurcalasak, hiç bir şeyin rastlantısal olmadığını, her olayın kendisinden önce gelen bir başka olaydan, yani her sonucun bir nedenden doğduğunu görüyoruz. Gerçeğin bu sürekli gidişi dışına çıkabilmeyi bir hayâl olarak bile tasarlamak imkânsızken; yalnız insanlığı bütün evreni yöneten yasalardan dışında bırak-

(1) Classification Sociale.

mak mümkün müdür? Değilse, hayatın, gezegenimizde son evrim aşamasını meydana getirmekten başka bir şey olmayan insanlığı, sosyal bakımdan yöneten özel yasaların bulunacağını onaylamak da gerek (1). Bunları bilip bilmemek hiç bir zaman kendimizi onların etkileri altında bulunmaktan kurtaramaz. Şu kadar var ki, bilmek, kendi kendimizi yönetmek; bilmemek ise körükörüne yönetilmektir. İki şıktan birini seçmede bağımsız olduğumuz apaçıktır. Yalnız, sonucunu belirlemede hiç de özgür değiliz. Eğer özel ve yönetsel hayatımıza; yükselebilmeleri için ihtiyaç duydukları gerçek doğrultuyu vermek istersek sosyal üstünlüğün hangi yapıdan çıktığını ve hangi yapıya doğru yürümenin gerekli olduğunu açıkça belirleyebilmeliyiz. Gücümüz ve bağımsızlığımız ancak bu apaçık gerçeklere ulaşmamız ve pratik hayatta bundan yararlanmamız ile orantılı olarak artacak.

★

Korkunç ve derin uçurumlarla dehşete bürünen bir gece yolculuğunu güçlü bir projektörle nasıl tehlikesiz bir duruma sokmak mümkünse Science Sociale yardımıyla da sosyal hayatımızın en belirsiz ve karanlık sorunlarını aydınlatarak ve açıklayarak gelecek yolculuğunu öylece güven altına almak mümkün. Dileyelim ki yurdumuz, siyasal bağımsızlığını yitirmeden önce bu keskin yol gösterici ışıktan bütünüyle yararlanabilsin.

2 --- "SOSYAL ÖĞRETİ" (Meslek-i İctimaî)

Ülkemizin her yanında gücünü arttıran bir ihtiyacın ortaya koyduğu, ama yöneticilerimizin çözümünü bir türlü başaramadıkları "ıslâhat" sorununu; "Science Sociale"i sosyal sorunlarımıza uygulamakla çözmeye çalışan "öğreti" ile, pratik bir sosyal bileşim doğmuş oluyor. "Bir ıslâhat" programı yapmak da ilkece, bir sosyal bileşim ortaya koymaktır. Bu ise ancak zincirleme çözümlenmelerden doğabilir. Demek ki, çözümlemenin bulunmadığı bir yerde, bileşimin de bulunmaması gerekir. Oysa şimdiye kadar düzenlenen ve hâlâ da düzenlenmekte bulunan "ıslâhat" proje ve programları, bilimsel çözümlenmelerden çıkma pratik bir bileşim değil, tek yanlı ve büsbütün sıradan bir görüşün ürünüdür.

(1) Répertoire de Répercussions Sociales par E. Demolins.

Bir toplumu ve yönetim erkini düzeltebilmek içinse, önce o toplumun sosyal yapısını tanımalı ve diğer yapılarla arasındaki ayrımları belirleyebilmeli.

Bunu yapmadan "ıslahat" programları çizmeğe kalkışmak, düzensiz bir gemiyle gezintiye çıkmaktan başka bir şeye benzemez. Üzülerek belirtmeliyim ki, yöneticilerimizin ve siyasal partilerimizin tutumları hiç de bundan farklı değil.

★

Gerçi, Tanzimat döneminden beri sayıları çoğalan "İslahatçı"larımız, içten bir yenilik umudu besliyor, ama bu yeniliğin ne şekilde olacağını bir türlü bulamıyorlardı. Yalnız, ilerleme koşulu olarak hep özgürlük, "meşrutiyet", eğitim, ahlâk ve batılılaşmak gerekimi ileri sürülüyordu, ve yine de sürülmekte. Ama bütün bu savlar ne toplumu, ne de onu düzeltmeğe çalışan anlayışı bir karış ileri götüremedi. Çünkü sosyal yapı, sözü geçen çeşitli görüşlerden çıkıyor; tersine bunlar, olumlu veya olumsuz bir şekilde sosyal yapıdan çıkıyorlar.

Çevremize, Science Sociale gözüyle şöyle sıradan bir bakış bile bu gerçeği göstermeğe yeter: Örneğin "meşrutiyet" yönetimi İspanya'da var, İngiltere'de de. Amerika'nın kuzeyi de cumhuriyetle yönetiliyor, orta ve güney Amerika da. Oysa bu toplumlar arasındaki ayırım, bir karşılaştırma yapılamıyacak derecede büyüktür. Bu korkunç ayrımlar, besbelli ki hükümet şekillerinin ayrılığından değil, sosyal yapıların ayrılığından ileri geliyor... Yönetim hayatını özel hayata üstün tutan "bütüncü yapı"larda (1), yönetim şekli; "mutlakiyet", "meşrutiyet", "cumhuriyet"... hangisi olursa olsun sonuç hep aynı: siyasal zorbalık, sosyal yoksulluklar... Bu yüzdendir ki yalnız hükümet şekli ya da yasalarımızın değişmesiyle gerçek bağımsızlığa ulaşamayacağımızı, "meşrutiyet"den yıllarca önce açıklamaya başlamıştık. Bu uğraşı, sosyal yapımızın çözümlenmesinin sonucu olduğu için olaylar doğruluğunu baştan başa onayladı ve "mutlakiyet"le olduğu gibi "meşrutiyet"le de ezilmekten, baskı rejimi ve anarşiden bir türlü kurtulamadık. Çünkü yönetim hayatını doğuran özel hayatın, yani sosyal yapımızın izlediği doğrultu; dün ne ise bugün de o.

Bu doğrultu değişmedikçe, yönetim hayatında - hangi şekilde

(1) Teşekkül-ü Tecemmüi : La Formation Communautaire. (Çev. N.)

olursa olsun - yapılacak "ıslahat" hep yüzeyden ve ister istemez kısır olacak. Ancak yönetim hayatının ıslahatı - bu konuyla ilgili bölümde açıklandığı gibi - yapımız üzerinde etki yapabilecek bir doğrultuya aktarıldığı zaman başarıya ulaşabilir. Ama düşünürlerimizden bir çoğu "meşrutiyet"i şimdi de her şeyin çözüm yolu sayıyor ve "eğer bu yönetim şekli uygulansaydı, ülke kurtulurdu" kanısında direniyorlar. Şart kipiyle ileri sürülen bu sav, zaten sosyal bakımdan mümkün olmayan bir şey dilemektedir. Çünkü "meşrutiyet"in amacı, halkın hükümeti denetleyebilmesidir. Oysa, özel hayatında bağımsızlık ve gelişmesini sağlayacak etkin bir üretimi, sağlam bir düzeni olmayan ve bu yüzden bireyleri kendilerini yönetmekten büsbütün yoksun kalan bir toplum, yönetim hayatını tam anlamıyla denetim altında nasıl bulundurabilir? Diyelim ki bunu başardı, ama yine de, özel hayatın bütün beceriksizliğini yönetim hayatı alanına aktarmaktan başka bir şey yapamayan memurlar sınıfını, bu beceriksizlik, bu güçsüzlük, bu ahlâk yoksunluğu ile denetlemekten ne çıkar. Zaten, sosyal yapımız olan "bütüncülük"tür ki, hükümeti hep bireylere üstün kılıyor. İşte biz burada, "mutlakiyet", "meşrutiyet", "parlamentarisme" gibi adlar altında gittikçe korkunçlaşan yoksul bir tutsaklık hayatı, sürüp giden bir kızıl dram yaşayıp dururken, Atlas Okyanusu'nun öbür yanında, aynı yapıya, yani bütüncü yapıya bağlı bulunan Meksika Cumhuriyeti'nde de kökçe ve bütünüyle bizimkine benzer kanlı sahneler seyrediyoruz.

Demek ki ulus ve hükümet şeklinin ayrılığına rağmen, aynı yapı her yerde aynı sonucu veriyor ve yapının su götürmez etkisi de böylece deneyle doğrulanmış oluyor.

Bu gözlem, yalnız hükümet şekline özgü değil. Herhangi bir sosyal olayın bilimsel çözümlenmesine girişilse, hemen yapıyla olan ana bağlantı beliriyor. İşte öğretim sorunu da böyle; dün nasıl "kanun-u esası" ve "meşrutiyet"i kabul edivermekle ülke kurtulur savında bulunuyor idiysek, bugün de, bütün felâketlerimiz bilgisizliktenmiş ve bu yüzden, "ıslahat"ta temel; halkımızı aydınlatmak, gelecek kuşakları aydın kafalarla donatacak bir eğitime kavuşturmakmış, kanısını taşıyoruz. Bu kanı da, aynı yanlışın şekil değiştirmesinden başka bir şey değildir. Çünkü, sosyal üstünlüğü sağlamada hükümet şekilleri ve organları ne kadar güçsüzse, öğretim de o kadar güçsüzdür.

Bu güçsüzlüğün en kesin kanıtı; fikrimce, zamanlarının en ay-

dan çevrelerinin örneği olan sosyal toplulukların, fikir gelişmelerine rağmen, birer birer yıkılmış olmaları ve yıkılmakta bulunmalarıdır.

Eski çağların büyük öğünç kaynağı olan Yunan siteleri... En yüksek bir fikir gelişimine ve en yüksek bir estetik duyguya ulaşmış olmaları sosyal çöküntülerine hiç de engel olmadı... İşte orta çağların en aydın çevresi sayılan Endülüs. Bağdat ve Buhara'lar gibi, o da ne kadar acı bir şekilde ve bir daha kalkmamak üzere göçüp gitti. İşte son çağların, fikir güzellikleriyle olduğu gibi, güzel sanatlarca da eşsiz bir gelişme dönemi yaşatan İtalya Cumhuriyet ve Prenslikleri. Sağlam bir tarımsal yapıya dayanmaksızın beliren ticaretin doğurduğu hızlı ve geçici bir zenginlik.

Arkasından, siyasal zorbalık tutkularının beslediği kanlı ayaklanmalar, sıkı baskı rejimleri, acı sahneler ve yine çöküş ve yıkıntı. Yıkıntıları üzerinde kurulan şimdiki İtalya'da - parlak görünüşüne rağmen - göğüs gerilemeyen bir güçlükler dizisi içinde çırpınıp duruyor.

Bugün Fransız ve İngiliz liselerinden çıkan öğrenciyi bilgi yönünden karşılaştırırsak eradaki ayırımın büyüklüğü karşısında şaşıracağımız apaçıktır. İngiliz gençleri, Fransızlara oranla, okullarından aşağı yukarı yarı bilgisiz olarak çıkıyorlar. Oysa pratik yaşayış alanına girince, birinciler ikincilere oranla ne kadar büyük bir güç meydana getiriyorlar.

Bu kanıtları dile getirmekten amacımız, öğretimin değersizliğini ileri sürmek değil, yalnız fikir üstünlüğünün toplumsal üstünlüğü sağlayamadığını, sosyal gelişmenin ana etkeni olmadığını göstermek. Bütüncü yapıda, çoğunlukla bunlar gibi öğretim de bir amaç sayıldığı halde bireyci yapıda tersine bir araç oluyor.

*

Gerçekten, sosyal sorunlara Science Sociale gözüyle bakılırsa açıkça görülüyor ki; "bireyci yapı" (1) kişisel yükselme ve bağımsızlığa doğru kesin bir gidişe yol açmaktadır. Özel hayatı yönetim hayatına üstün kılan ve ortaya en kesin bir sosyal üstünlük çıkaran ana etken de işte bu kişisel bağımsızlığı doğuran sosyal akım. Bu akımsa, hareket noktası bütünüyle "manevi" olan bir fikir aydınlanmasından değil, etkin bir maddî çalışma, hayatın değişen ihtiyaçlarına her zaman uyabilmek için gittikçe gelişen bir üretim ve bunların geliştirdiği sosyal özelliklerden doğuyor.

Maddî çalışmanın gevşekliğinden çıkan bütüncü yapı, kendine bağlı olanları üretimden çok tüketime sürüklediği için sosyal yetenek ve kişiliğin gelişmesine engel. Bu yüzden, bireyi; aile, topluluk, parti ve hükümete, yani kişileri birbirine bağlayarak, dayanak noktalarını hep kişilikleri dışında aramak zorunda kalan insanlardan kurulu duruk bir toplum yaratıyor. Maddî çalışmanın sıkılığından doğan bireyci yapı ise kişisel girişkenlikle (teşebbüs-ü şahsi) etkin bir üretim doğurarak, sosyal yeteneğin tam bir şekilde gelişmesini hazırlıyor ve bütüncü yapılarda olduğu gibi, kişiyi kişiye değil, özel mülkiyeti doğuran çetin ve etkin bir tarımla önce toprağa, sonra da diğer üretim uğraşlarına bağlayarak, dayanaklarını kendi kendilerinde bulan bağımsız ve üstün kişilerden kurulu bir etkin toplum yaratıyor. Bütüncüler sosyal esenlik ve özgürlüklerini hep genel yollardan bekleyegeldikleri ve beklediklerini hiç bir yerde bulamadıkları halde, bireyci'ler bağımsızlık ve sosyal esenliklerini kişisel girişkenlikleri ve değişen ihtiyaçlara uygun uğraşları, bu geçim yolu ve bu eğitimi her yere aktaran o sağlam örgütleriyle sağlamayı başarıyorlar. Bireyci yapılarda, insan tuttuğu işin gerektirdiği bilgiyi çalışma hayatında deneyle kazanıyor ve böylece hareketlerinin başlangıcında genel bilgi açısından biraz daha yoksun olan bireyciler hayatta ilerledikçe işlerinin başarısını sağlayacak pratik ve gerçek bilgiyi, gözlem ve deneyle daha yakından ve daha çok ediniyorlar. Bu yüzden ki, gözlem ve deneyden çıkan ve evrenin apaçık gerçeklerini bulmaya yönelik bugünkü bilimler de bireyciler çevresinin fikir gelişmesinin ürünüdür. Bundan ötürü, bireyci akım, bir fikir gelişmesinden değil, bir tarımsal bayındırlaştırmadan - bireyci yapı bölümünde açıklanacağı gibi - bireysel olarak başlayan, özel girişkenlik ve özel mülkiyeti yaratan bir özel bayındırlaşırma şeklinden doğuyor. Demek ki, hükümet ve yasalar gibi öğretim de bir neden değil, yapıya göre, olumlu veya olumsuz şekilde ortaya çıkan bir sonuçtur.

*

Varolan dinlerin de bu gerçeği ne yoldan doğruladıklarını görmek için, aynı dinin çeşitli toplumlarda ortaya çıkış şekline bakmalı.

Örneğin, katolikliğin İspanya ile Fransa'daki etkileri başka, Kuzey Amerika'daki etkisi yine başka... Bütüncü yapıya bağlı olan İspanya ile iki yapının karıştığı Fransa'da din, yönetim erkini ele

geçirmeğe yarar bir sosyal araç, bir baskı aracı şeklinde ortaya çıktığı halde, bireyci yapıda olan Amerika'da özellikle bir eğitim etkeni, bir vicdan dayanağı oluyor. Bu o kadar dikkate değerdir ki; Fransa'da bugün dinin kötüye kullanımına karşı bir tepki şeklinde ortaya çıkan dinsizlik büyük bir siyasal akım halini almış ve kendi sırasında, yürütüm erkini yakalamaya yarar bir baskı aracı haline geçmiş.

Protestanlık da böyle, bütüncü çevrelerde baskıcı; bireyci çevrelerde özgürlükten yana. Böylece bütüncü yapıda, kötüye kullanıldığı için bir baskı aracı olma derecesine düşen ve zamanla aynı oranda güçlü tepkiler doğuran dinler; bireyci yapı kişisel bağımsızlığa saygı gösterdiği ve bu yapıyla birlikte geliştiği için büyük bir sosyal ihtiyaca her zaman cevap veriyor ve bu yüzden kamu'nun saygısını kazanıyor. O halde islâm dinini ilerlemeye engel sananlar bu kanılarında bütünüyle aldanmış oluyorlar. İlerlemeye engel olan dinimiz değil, sosyal yapımızdır.

★

Ahlâk da yapının türüne göre ya gelişir ya da geriler. Gevşek bir üretim yüzünden bireyin dayanak noktasını kendinde bulmasına engel olan; bunu ister istemez; aile, topluluk, hükümet gibi genel yollarda aratan ve bu yüzden onları her haksızlığa, her bayağılığa katlanmak zorunda bırakan bütüncü yapılar, daha başlangıçta duruk, daha sonra gerilemiş ve gittikçe çürümüş bir ahlâk ortaya çıkardığı halde; etkin ve durmadan artan bir üretimle bireye biricik dayanağı kendisinde bulduran, bu yolla girişken ve bağımsız kişilikler yaratan bireyci yapılar; sağlam, gelişmiş ve bir o kadar da yücelmiş vicdanlar yaratıyor.

★

Görülüyor ki her sorunda ana doğurucu öge: sosyal yapı. Oysa "sosyoloji" ya da ekonomi bilginleri, psikologlar, filozoflar, tarihçiler sosyal sorunları araştırırken bu temel gerçeği hiç de göremedikleri ve bu yüzden olayları temellerine geri götüremedikleri için, her zaman sonucu neden sanmışlar ve sosyal alanda geri kalmış bir anlayışın verimsiz sınırları dışına çıkamamışlardır. Bu koşullar altında, "ıslahatçı"larımızı bağışlamakla birlikte, gerçek adına aile getiriyoruz ki, devlet adamlarımız veya siyasal partilerimizin programları olayların ana nedenlerine inen bilimsel çözümlemelere değil, ardıllarını en büyük iyi niyetlerine rağmen, yanlıştan yanlışa, bozgun-
dan bozguna götüren tek yanı tahminler, sıradan varsayımlara daya-

ıyor. İşte “muhafazakârlık”, liberallik, demokrâtlık, sosyalistlik, yenileştirme ya da aşırı milliyetçilik gibi kuramlar hep bilimsel çözümlenebilirlikten ve kafalara yerleşmiş bir takım kanırları birer gerçek sanarak, onlardan usavurma yoluyla bir takım yargılar çıkarmak gibi yanlış bir yöntemden ileri geliyor. Ama sosyal sorunların “Science Sociale” ile çözümlenmesine girişilince, açıkça görülüyor ki, bütün bu etiketler, bu basma kalıp adlar, gerçekte hiç bir şey anlatmıyor. Hangi ülkede, özel ve yönetimsel hangi çevrede olursa olsun, gelişme, zamanın pratik ve gerçek ihtiyaçlarına uymak; bu da sosyal gelişmenin doğurduğu bireyci yapı doğrutusunda yürümekle mümkündür.

Ama bireyci yapı doğrutusunda yürümek batılılaşmak demek değildir. Çünkü, batıda da bireyciliğin etkisi üstün bulunmakla birlikte, iki büyük yapı, kendilerinden ayrılan dallarla birlikte karşı karşıya gelmiş ve Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde karışmış bir halde bulunuyor. Bu durumda, gelişigüzel batılılaşmak gerekiminden söz açmak bir kez, sorunu en yüzyeden bir bakışla görmektir. Sonra her ögenin, geçmişteki ve bugünkü doğal ve sosyal çevresi kendisine bir özellik sağlıyor. Hattâ, bireyci yapının günümüzdeki en yüksek gelişimini meydana getiren İngiliz'lerle Kuzey Amerika'lılar, yalnız aynı yapıya değil, aynı ögeye bağlı ve aynı dille konuştukları halde bile, doğal ve sosyal çevrelerindeki ayrımlardan ötürü, yine sosyal sınıflama içinde kalan bir özelliğe sahip bulunuyor ve böylelikle dünkü İngiliz sömürgecileri bugünkü Amerika'nın Yankee'leri oluyorlar. Zaten, kişilik ve özelliğin her ortamda gelişmesine en uygun yapı da bireyci yapı değil mi? Demek ki, hiçbir ulusu taklide çalışmakla o ulus olamayacağı gibi, yalnız ulusallığımızı sarılmakla da olduğumuzdan fazla bir varlığa sahip olamayız. Çünkü en etkin bir ekonomik ve tarımsal bayındırlaştırmanın doğurduğu sosyal yetenek ve bu yeteneği gittikçe geliştiren bir bireyci eğitimle kazanılacak sonuç, hiç bir zaman duygularla ve dileklerle sağlanamaz. Ama aydın çevremizde batılılaşmak fikri, ülkemizi batının “maddî” ve “manevî” araçlarıyla donatmak anlamına alınıyor ve sanıyoruz ki en gelişmiş ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de şoseler, demiryolları, limanlar, kanallar, direnotlar, okullar ve kitaplıklar, bankalar v.b... gibi kurumlar meydana getirecek olursak Türkiye'yi Batı'nın uygarlık düzeyine yükseltebiliriz. Hiç düşünmüyoruz ki, biz bunlardan hep yoksun olagelmışken, batı bunları yoktan çıkarmış ve çıkarmakta devam ediyor. Doğunun geriliği; yol'suzluk ya da bilgisizlik veya

yönetim aksaklığından ileri geliyor deyivermekle, nasıl duraklama ve gerileme nedenlerimiz açıklanmış olmuyorsa; batının bugünkü gelişmesi, yolları, okulları, bilim kurumlarının yetkinliğinden ya da hükümetlerinin iyi yönetiminden doğuyor demekle de oranın üstünlük nedenleri açıklanmış olmuyor. Çünkü, bilgisizlikle bilgiyi, yolsuzlukla yolları, iyi ve kötü yönetimleri, topluca ilerlemeyle, gerilemeyi yaratan ana nedenler var. Biz bu nedenleri araştıracağımız yerde, hep doğurdıkları sonuçlarla uğraşyoruz... ve bu yüzden çalışmamız da verimsiz kalıyor.

Gerçekten, neden doğu bu kadar bilgisizken, batı bu kadar aydın? Neden ötürü doğu bu kadar kötü yönetilirken batı o kadar iyi bir yönetime kavuşmuş. Neden doğu geçici bir parlıtından sonra bu kadar yoksul ve geri bir durumda kalmışken, batı o kadar zengin ve gelişmiş? İşte bu soruların gerçek cevaplarını yalnız "Science Sociale" veriyor. "Çünkü" diyor, "Doğu tümüyle bütüncü yapının, batıysa özellikle bireyci yapının etkisi altında".

Bütüncü yapıda varlık sorunu; çalışma, mülk, aile ya da oymak; parti veya devlet'e dayanarak çözümlenmek istenir. Bireyci yapıdaysa birey, varlık sorununu, daha doğrusu yaşama güçlüklerini, kendi gücü ve özel girişimine dayanarak çözmeğe çalışır. Bütüncülerde özel ve yönetsel hayatla ilgili kurumlar, bireylerin duraklık ve beceriksizliğini zorlamak ve gidermek amacını izliyor ve sonunda bu duraklık ve beceriksizliği korumuş ve devam ettirmiş oluyor. Demek ki, bütüncü yapı eğitimi, duruk bir eğitim. Bireycilerdeki kurumlarsa, kişisel yetenek ve etkinlikten doğduğu için, bu etkinliğin ihtiyaca en uygun biçimde kullanılmasını hazırlayarak, gelişmeleri sağlıyor ve kolaylaştırıyor: Demek ki, bireyci yapı eğitimi, etkin bir eğitim.

Asya halkıyla Avrupa'nın doğu ve güneyi, Afrika, Orta ve Güney Amerika ulusları bütüncü yapıya; Avrupa'nın batısıyla, Kuzey Amerika toplumlarıysa bireyci yapıya bağlı. Bu toplumların, su götürmez ezici ve şaşırtıcı sosyal üstünlükleri, ancak bireysel yetenek ve kişisel gücün gelişiminden doğuyor. Birey, aile çevresi, oymak; partiler ve hükümetin "vasilik" ve baskısından bütünüyle sıyrılmıştır (1).

(1) Burada birey terimi erkeğe olduğu kadar kadına da özgüdür. Bütüncü çevrelerde kadınların yeri ne kadar düşük ve güçsüz ise, bireyci çevrelerde o kadar saygıdeğer ve yüksek. Bireyci eğitimin etkisiyle, özel girişkenlik ve vicdan yükselişlerinin artışı oranında sosyal mevkileri gittikçe yükseliyor, medeni hakları bütün toplumların yararına olarak artıyor.

Gerçekten "Science Sociale" gösteriyor ki, bu biricik temel ayırımın sonucu olarak sosyal akımlar iki ayrı doğrultuya yönelmiş. Çalışma, mülkiyet, aile yani özel hayatın belirişinde olduğu gibi, yönetim hayatının birbiri ardınca bütün görünüşlerinde de her şey başka başka etkiler altında. Bu iki sosyal akım, birbirine hiç de benzemeyen iki ayrı insanlık türünü belirlemekte... yeryüzünün hangi köşesinde karşılaşırsalar ya da çatışmaya girşseler, vuruşma eşit olmayan güçlerle yürütülür ve sonuç hakkında hiç kimsenin şüpheye düşmesine imkân yoktur. Yeryüzünün, bütünü bakımından böyle iki ayrı eğilime bölündüğünü en dikkatsiz gözler bile görüyor ama bilimsel açıklığıyla bunu ancak "Science Sociale" çözebiliyor. "Çünkü, diyor, doğuda topluluk üstün, batıdaysa birey (1).

Ama niçin doğuda birey sürekli olarak ezilegildiği halde batıda gittikçe artan bir üstünlük kazanmış? İşte "Science Sociale" o gerçekten eşsiz çözümleme ışığıyla, her yönüyle bilgimizin dışında kalmış olan bir tarihsel bilmedenin temeline kadar iniyor, duruk insanlıkla etkin insanlığı meydana çıkaran bu iki sosyal akımın başlangıçlarından bu yana izledikleri doğrultuları ve bunlardan çıkan zincirleme sonuçları birer birer ortaya koyuyor. Bu buluşlar karşısında işe duraksamaya imkân yok. Batı, çağdaş uygarlık araçlarını, bilimsel ve endüstriyel buluş ve üretimlerini ve bunların çıkış kaynağı olan sosyal yapısını başka bir çevreden almamış, onları kendisi meydana getirmiştir ve durmadan da getirmede... İşte sorun, bu yeteneği, bu gücü edinebilmektedir. Yoksa bugünkü uygarlığın yalnız göz önündeki yapıtlarının benzerlerini yapmak, onları taklid etmekle onun derecesine varmak, hattâ yaklaşmak şöyle dursun, tersine uzaklaşmada devamımız zorunludur.

Unutmayalım ki ülkemizi çağdaş uygarlık araçlarıyla donatılabilmek için yine batının malî yardımına başvurmak zorundayız. Bu başvurma, bugünkü sosyal koşullarımız altında, ister istemez yönetim erki yoluyla olacağından, yönetim hayatının, özel hayat üzerinde baskı ve zorbalığı daha çok artacak. Yani bu konuda yapılacak girişimlerin, meydana getirilecek kurumların biricik etken ve sahibi görünüşte hükümet, temeldeyse batı olacak. Oysa, yalnız yüzeyden bayındırlaşma yollarını edinmekle ulaşacağımızı sandığımız batı uygarlığını doğuran yapı; özel hayatı, yönetim hayatının, devlet'in; koruması, gözcülüğü ve baskısı altında bulunduran bütüncü akımın değil, tersine yönetim hayatını, özel hayatın gözcülüğü altında bulunduran bireyci akımın ürünüdür.

(1) Classification Sociale, P: 13.

Demek ki batılaşmak adı altında izlemek istediğimiz doğrultu, bizi kötülüklerin yırtıcı pençesine düşüren o eski doğrultudan başkası olmuyor. Genel kaniya bütünüyle karşıt düşen bu savın, okuyuculara garip ve bir o kadar gerçekten uzak görünmesi pek mümkündür. Ama bu kitaptaki bilimsel kanıtlamayı sonuna kadar sürekli bir dikkatle izlemek güçlüğüne katlanıldıkta; genel kanının, sosyal sorunlarımızda bütünüyle yanlış bir doğrultu tuttuğu anlaşılacak, ve aynı zamanda, ülkemizi çağdaş uygarlık araçlarıyla donatırken, bu araçları doğuran sosyal yeteneği bütünüyle edinebilmek için izlenmesi gereken yolların da hangileri olduğu belirecek. Yalnız bu yeni yolları, yani öğretici programını çizmeden önce, bu iki büyük yapının sosyal doğrultularını iki küçük tabloda olsun göstermeğe çalışmak gerekirdi. İşte bütüncü ve bireyci yapı tabloları, imkân derecesinde bu ihtiyacı karşılamak amacıyla meydana getiriliyor (1). Ama bütün insanlığı içine alan böyle bir sorun, bu kadar dar bir çerçeveye sıkıştırılamıyacağı için, bu tabloların ana amacı "Science Sociale"nin yapı araştırmalarını özetlemekten çok, okuyucuları, sosyal sorunların en temel gerçeğiyle karşılaştırmak ve böylece ana bir sorun olan "yapı sorunu"nu derinleştirmek gerekimini belirtmek oluyor. Ama iki yapıyla karşılaştığımız zaman bireyciliğin, bütüncülüğe karşı o kesin ve mutlak üstünlüğünü görüyor ve genel rekabetin bu kadar güçlendiği bir zamanda, birinci yapıyla hiç de ikinci yapıya karşı çıkılamıyacağını açıkça anlıyoruz. Bu durumda izlenmesi gereken yolun bireycilik doğrultusu olacağı besbelli.

Yalnız bir yapıdan ötekine geçmek mümkün müdür ve mümkünse nasıl geçilebilir? İşte çözülmesi gereken diğer bir sorun. Bütüncü yapılardan birinin, ilerde açıklanacağı gibi, Norveç Fiyorları doğal çevresinin doğurduğu sosyal etkiler altında bireyci yapıya geçtiği ve yeter derecede gelişmeye zaman bulmadan çevre değiştiren bir bireyci akımın da bütüncülüğe geri gittiği bilinince, sosyal yapının "biçim değiştirme" yasasına bağlı bulunduğu görülür. Demek ki, bir yapıdan ötekine geçmek mümkün.

Ama "Science Sociale" bu "biçim değiştirme"nin, bu ana kadar yalnız ulusların izlediği yolların, yani geçmişte ve günümüzde yaşadıkları doğal çevrelerin elverdiği çalışmanın etkisi altında meydana geldiğini gösteriyor (2).

Kurtuluş yollarını aramakta bulunduğumuz Türkiye'de ise, do-

(1) Bütüncü yapı ve bireyci yapı konuları ayrıca yayınlanacaktır.

(2) Comment la Route Crée le Type Social : Edmond Demolins

ğal çevrenin, bireyci akımı kendiliğinden doğuracak özelliklere sahip olmadığı, hep bütüncü akıma sahne olmasından belli.

Bu koşullar altında, iki yapı arasındaki ana ayrımları doğuran temel nedenler bilinmedikçe, isteğe bağlı bir "biçim değiştirme"nin mümkün olamayacağı ortada. Ama, "Science Sociale" yardımıyla artık bu ana nedenleri öğreniyor ve bu bilgi ile de, bu ana kadar insan istemi dışında olan bir sosyal "biçim değiştirimi"ni, bundan böyle insan istemiyle meydana getirmek imkânını anlıyoruz.

İşte bu imkândan, ilk defa olarak pratik ve büyük bir gerçek çıkarmaya çalışan "Sosyal Öğreti", Türkiye'nin nasıl kurtarılabilirliğini, kurtulması için izlemek zorunda olduğu en sağlam ve verimli doğrultuları belirliyor. Böylelikle "Science Sociale", "Sosyal Öğreti"ye temel olduğu gibi, "Öğreti" de Türkiye'nin en vicdanlı çocuklarının dayanak noktası oluyor.

SOSYAL YAPIMIZ

Düşünürlerimiz için sosyal sorunumuzun yalnız bir "maarif" (1) sorunu olmaktan öteye geçmediği söylenebilir. Bütün güçlüklerin, bütün sosyal acıların "maarif" in gelişmesiyle çözülüp giderileceği sanılıyor. Avrupa'yla değişimlerimizin artışı, sosyal sarsıntımızın keskinleşmesi oranında, "maarif" in, iyileştirici bir etki taşıdığı kanısı da güç kazanmada... Çünkü batının üstünlüğü bir "fikir" üstünlüğü, sosyal durumumuz da bilgisizlik ürünü sayılıyor.

Ülkemizi ve hattâ bütün Doğu'yu gerilikten kurtarmanın, okuyup yazmayı kolaylaştırmak, harflerin şeklini değiştirmekle bile mümkün olacağını düşünenlerin savları; bu düşünce türünün, iyi niyetlileri ne derece gerçekten uzaklaştırabileceğini göstermeğe yeter.

Sosyal olaylar bir bilimsel yöntemle çözümlenerek aralarındaki ilişkiler anlaşılmadan, çeşitli toplumların sınıflanması yardımıyla, Batı Avrupa'dan diğer bölgelere yönelmiş sosyal akımın niteliği belirlenmeden, kısaca, "Science Sociale" buluşlarından yararlanılmadan "islahat" için bir ana doğrultu bulmak ve toplumu o yola sokabilecek etkenleri görmek mümkün değildir.

Gerçekten "maarif" in yayılmasına yardımcı olacak okulların, bir toplumu değiştirebileceği savını doğrulamak için dile getirilen olgulara bilimsel bir açıdan bakılınca görülüyor ki, bunlar, çözümlenmemiş sosyal olaylardan başka bir şey değil.

(1) Eğitim ve öğretim (Çev. N.)